
kelijke maandelijks bidstonden werden bijvoorbeeld zo slecht bezocht, dat eind 1871 besloten werd ze in het vervolg in besloten kring te houden. Een nieuw dieptepunt werd bereikt toen de opkomst bij de jaarvergadering van 24 februari 1874 gering bleek te zijn. In feite ging de afdeling ten onder aan haar eigen succes. Haar belangrijkste doel – het verdedigen van de orthodoxie binnen de kerk – was bereikt. De geringe opkomst was volgens één van de aanwezigen, die zelf ook tot over zijn oren in het kerkenwerk zat, vooral te danken aan het feit ‘dat vele leden kerkelijke betrekkingen aanvaard hebben, waardoor ze verhinderd worden ter vergadering te komen’.³⁴ Het laatste voorbeeld: het orthodoxe Réveil behaalde mede dankzij verenigingen als de NHPV en de CV zozeer de overhand, dat de activiteiten van het Groninger Réveil, dat niet alleen de stoot gegeven had tot het oprichten van de eerste predikantenverenigingen, maar bijvoorbeeld ook (in 1858) tot de nog steeds bestaande gewoonte om bij de kerkelijke bevestiging van een huwelijk een trouwbijbel uit te reiken,³⁵ voor ruim een eeuw in de vergetelheid konden geraken, waardoor het orthodoxe Réveil simpelweg ‘het Réveil’ (bij uitstek) werd.

³⁴ Notulen Administratieve Commissie, 15 dec. 1871, en Notulen ledenvergaderingen, 24 febr. 1874; Arch. Vrienden der Waarheid, no. 26 en 48; HUA. De afdeling Amsterdam, die 21 febr. 1854 was opgericht als Vereniging ter handhaving en verdediging van de leer en regten der Nederduitsche Hervormde Kerk, ging in 1863 op in het landelijk verband van de Vereniging Vrienden der Waarheid (niet te verwarren met Loomans Vereniging ter Verbreiding der Waarheid); gezamenlijk had men ook evangelisten in dienst; vgl. Mink, *Evangelisten*, reg. s.v.

³⁵ Zie daarover A.A. den Hollander, ‘De bijbel als huwelijksgeschenk. Een populaire manier van bijbelverspreiding: 1858-1896’, in: *DNK* 61 (nov. 2004), 45-65, m.n. 46-48.